

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

I.A. Мороз,
науковий керівник Т.М. Тюльпа
Україна, Сумська область, м. Глухів,
Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка

Дитинство – найважливіший період у становленні особистості. Саме тоді людина потребує найбільшої уваги та захисту. Від ставлення до дітей, розуміння їхніх проблем, інтересів та потреб, стану охорони дитинства залежить доля кожної людини і розвиток суспільства загалом. Проблема соціально-правового захисту дітей є актуальною для України особливо сьогодні, в часи економічної та соціальної нестабільності. Закономірно, що політика держави щодо питань соціально-правового захисту дітей, формується, в першу чергу, на законодавчому рівні.

Проблема соціально-правового захисту особистості у шкільному віці є актуальною й для наукових пошуків. Зокрема, соціально-педагогічний аспект соціально-правового захисту дітей висвітлювали такі науковці, як В. Оржеховська, О. Пилипенко, П. Рабінович, Г. Лактіонова, О. Наливайко, Л. Караман, В. Лапаєва, І. Зверева та ін. Деякі актуальні проблеми щодо виявлення соціально-педагогічних умов реалізації прав дитини знайшли своє відображення у педагогічних працях, які стосуються: соціально-правового захисту дитини (З. Галковська, Н. Малярова, М. Несміянова та ін.); сімейно-правової політики (Г. Бевз, А. Капська, П. Синютка та ін.); правового виховання школярів (Л. Кузьменко, В. Оксамистний, М. Фіцула та ін.); історії розвитку прав дітей (В. Бочановський, Ю. Василькова, Л. Волинець, Р. Доватор та ін.); підготовки спеціалістів у навчальних закладах щодо захисту прав дітей (І. Ковчина, Л. Міщик, В. Кічук).

Аналіз праць із зазначеної тематики дав змогу з'ясувати, що додаткової уваги сьогодні потребує проблема соціально-правового захисту учнів у середніх загальноосвітніх школах. У своїй роботі соціальний педагог керується нормативними документами щодо соціального захисту дитини та охорони дитинства: Законом України «Про охорону дитинства», Конвенцією з прав дитини, Національною програмою «Діти України» та іншими відповідними нормативними документами МОН України й усіх ланок органів управління освітою. Одним з головних напрямів роботи фахівця у загальноосвітній школі є соціально-правовий захист дітей – комплекс заходів держави і неурядових організацій щодо законодавчого та соціального закріплення прав дітей, в основі яких лежить пріоритет дитини, гарантія її особистих та соціальних прав, прав у сім'ї та суспільстві [3, с.17].

Завданнями соціально-правового захисту дітей визначають: соціально-педагогічну та юридичну допомогу; консультування дітей та їх батьків; соціально-медична, інформаційно-правова допомога дітям з питань реалізації потреб дитини (культурних, дозвіллевих, одержання професії, працевлаштування, тощо).

За останні роки в обов'язкову програму виховної та соціально-педагогічної роботи школи міцно вкоренився напрям правової освіти та правового захисту школярів. Але на етапі реалізації такого напрямку роботи виникають певні проблеми, серед яких: недосконалість нормативно-правової бази; недостатність науково-методичного та інформаційного забезпечення; не пріоритетність соціально-правового захисту учнів для діяльності педагогічного колективу ЗНЗ; недостатність компетентних з даного питання фахівців.

З огляду на вище перераховані проблеми та необхідність надання дітям правової освіти, очевидним є необхідність розроблення та впровадження спеціальних програм, застосування різноманітних форм та методів реалізації соціально-правового за-

хисту дітей у загальноосвітніх навчальних закладах для підвищення рівня їх ефективності та правової освіти учнів. Прилучення учнів до правової культури збагачує їх духовне життя, а знання ними своїх прав і обов'язків розширює можливості їх самореалізації. Правове виховання зміцнює життєву позицію, підвищує громадянську активність, загострює почуття непримиренності до негативних явищ.

Під час вибору шляхів педагогічного впливу на школярів потрібно виходити із провідних умов становлення і розвитку особистості та напрямків реалізації себе підлітками у позанавчальній соціально-правовій діяльності. Це дозволяє виокремити чотири основних напрямки, які виявилися найбільш доцільними у практичній діяльності:

- організація у позанавчальній роботі всіх форм правовиховної діяльності, що стосуються інформаційно-інтелектуального розвитку школяра (наприклад, участь у «Школі волонтерів» з пропаганди репродуктивного здоров'я, яка діє при службі у справах неповнолітніх);

- застосування різноманітних за складністю і характером форм роботи у життєдіяльності школяра (наприклад, Благодійної акції “День захисту дітей” для дітей школи-інтернату, Будинку дитин або Міського територіального центру для дітей-інвалідів);

- широке включення особистості в різноманітні соціально-правові ситуації (наприклад, акція “Милосердя” для дітей-інвалідів і дітей із малозабезпечених та багатодітних сімей, яку проводить служба у справах неповнолітніх).

Дієвим напрямом соціально-правового захисту учнів є правове виховання — цілеспрямована, систематична діяльність органів та соціальних інститутів, що передбачають озброєння дітей та молоді соціально-правовими просвітницькими знаннями, перетворення цих знань в особисті переконання кожного та формування на цій основі відповідального ставлення до власних вчинків, до поведінки в цілому, з метою формування соціальної правосвідомості та соціальної правової поведінки.

Завдання правового виховання:

- формування в індивіда поваги до законів та норм моралі, правоохоронних органів, правильної правової орієнтації; формування переконаності у необхідності права для суспільства та його членів; підготовка молоді до свідомого вибору соціально-правомірних варіантів поведінки, озброєння системою соціально-правових знань;

- формування в учнів активної життєвої позиції у соціально-правовій сфері, участь у боротьбі з правопорушеннями, звички дотримуватися чинного законодавства, володіти почуттям особистої відповідальності за свою поведінку, розуміння невідворотності покарання за порушення правових норм; формування в молоді глибокого розуміння своїх юридичних, моральних прав та обов'язків;

- подолання у свідомості окремих неповнолітніх та молоді помилкових правових поглядів і переконань, негативних звичок у поведінці, які сформувалися внаслідок недостатньо орієнтованого виховання; формування внутрішньої потреби щодо захисту суспільних та особистісних інтересів від злочинних зазіхань [2, с.34].

Порівняно з іншими складниками виховання має свою специфіку, що визначається передусім соціально-правовим статусом учнівської молоді в суспільстві. Подача соціально-правової інформації повинна відбуватися з врахуванням вікових особливостей дітей. Так, правове виховання молодших школярів є необхідним компонентом ранньої профілактики відхилень у їх поведінці, тобто проведення виховної роботи на стадії формування основних рис характеру, відношень із середовищем.

У правовиховній роботі дуже важливо поєднувати зміст, форми і методи правового і морального виховання. Виділяти тільки правові норми, не пов'язуючи їх з моральними, недоцільно. Адже на практиці школяр не стикається з ситуаціями, які вимагають тільки юридичної оцінки без звертання до моральних уявлень, поглядів, почуттів.

Закон стає для учнів значущим засобом входження в соціальну дійсність тільки за умови, що в засвоєнні правових фактів бере участь їх моральна усвідомленість.

Тому про правову свідомість людини можна говорити тільки у тому випадку, якщо у процесі виховання подолано суперечність між засвоєними особистістю моральними нормами і правовими вимогами, якщо правове і моральне регулювання індивідуальної поведінки діють на єдиній основі, тобто на переконаності особистості в необхідності і доцільності такої поведінки. [1, с.111].

Чітке усвідомлення дітьми після закінчення школи своїх прав і способів їх захисту, володіння інформацією щодо державних органів, куди можна звернутися за допомогою, можливих труднощів та шляхів їх подолання у рамках чинного законодавства може стати гарантом їхньої успішної соціалізації. Важливим аспектом у роботі соціального педагога зі школярами є створення умов для соціально-правової освіти. Вона може впроваджуватися в інформаційній та практичній формах, це – навчальна та публічна лекція, диспути та бесіди з правової тематики, зустрічі з провідними фахівцями різних галузей права, право-конференції правових діячів та науковців, консультації юристів з правових питань, “круглі столи” з правових питань.

Особливу роль відіграють шкільні інформаційно-методичні куточки з права, де завжди є найновіші законодавчі акти та список основної та довідкової літератури. Певна робота з цього питання проводиться і шкільними бібліотекарями: спеціальні правові біологічні каталоги допомагають швидко учням знайти необхідну інформацію, постійно діє виставка новинок правової літератури.

Окремим питанням слід розглядати роботу з батьками. Прогнозуючи виховну роботу з батьками, ми виходили із наявного стану право виховної роботи у сучасній сім'ї, тому що наявність у нашому суспільстві правопорушень і злочинності серед неповнолітніх, омолодження цих небажаних явищ в основному спричинюється помилками та недоліками сімейного виховання, вони є «продуктом» несприятливих умов життя в сім'ї. Соціологічні, правові, психолого-педагогічні дослідження переконують, що неповнолітні правопорушники свій перший негативний досвід набули в сім'ї та побутовому оточенні.

У правовиховній роботі діяльність соціального педагога спрямовується на подолання помилкового уявлення батьків про те, що у дітей треба виховувати слухняність. Адже соціальна адаптація особистості не зводиться до механічного засвоєння зовнішніх вимог, пристосування до них, автоматичного виконання дозволеного чи уникнення забороненого. За таких умов гальмується формування власної позиції дітей, їх соціальна активність, формується пристосуванець. Дітей треба вчити дотримуватись норм соціальної поведінки, щоб кожен член суспільства знав і дотримувався їх. А для цього недостатньо просто повідомити, що і як робити, а розкрити суть і значення норм поведінки.

У правовиховній роботі з батьками учнів соціальному педагогу важливо дотримуватись певних педагогічних вимог, а саме: 1) виклад батькам такої морально-правової інформації, яка сприяє виробленню у них критеріїв правильної правової оцінки вчинків, фактів правової дійсності; 2) логічна система аргументів у правовій пропаганді – необхідна умова її переконливості і дохідливості; 3) проблемний виклад морально-правової інформації з навчанням прийомів творчого мислення в галузі етики і права; 4) додержання почуття міри між теоретичним та ілюстративним матеріалом, між позитивними і негативними прикладами під час висвітлення теми.

Однією з ефективних форм роботи соціального педагога є батьківські університети – це організаційна форма просвітницької роботи, яка розрахована на проведення лекцій та практичних занять – пропаганда правових знань серед населення, надання батькам допомоги і знань щодо належного виховання дітей, сприяння поглибленню зв'язків між школою і сім'єю. Тут батьки не лише можуть прослухати лекції, а й одержати соціально-педагогічну чи юридичну консультацію, обмінятися думками.

Правовиховна робота дає можливість розширити правові знання і загальнокультурний кругозір молодших школярів, домогтися усвідомлення ними розуміння особистої відповідальності за свої вчинки і поведінку. Вивчення правових питань викликало в учнів значний інтерес, сприяло якісним змінам джерел правової інформації дітей, виробленню у них правильної громадянської позиції в юридично значущих ситуаціях. У процесі пошуково-експериментальної роботи учні отримали початкове уявлення про громадянство України, Конституцію України, про основні конституційні права і обов'язки громадян, про найважливіші закони країни; загальне уявлення про державу і органи влади, про символіку нашої держави (Прапор, Герб і Гімн). Школярі усвідомили необхідність постійно дотримуватись правил поведінки у школі і за її межами, розуміння особистої відповідальності за порушення дисципліни й порядку в школі, вдома і на вулиці.

Отже, формування основ правової культури молоді покликана забезпечити загальноосвітня школа. Одним із шляхів вирішення проблеми соціально-правового захисту особистості у шкільному віці є правове виховання, яке дозволяє значно розширити правові знання і загальнокультурний кругозір школярів, домогтися усвідомлення ними розуміння особистої відповідальності за свої вчинки і поведінку. Вивчення правових питань викликало в учнів значний інтерес, сприяло якісним змінам джерел правової інформації дітей, виробленню у них правильної громадянської позиції в юридично значущих ситуаціях. Вирішення школою цього завдання протидіятиме скоєнню правопорушень неповнолітніми, омолодженню дитячої злочинності, сприятиме підвищенню правової обізнаності учнівської молоді.

Література

1. Головатенко А.Ю. Формирование нравственно-правовых убеждений школьников // Нравственно-правовое воспитание школьников: Из опыта работы: Книга для учителя / сост. А.Ф. Никитин. М.: Просвещение, 1986. С. 107-113.
2. Ковчина І.М. Основи соціально-правового захисту особистості : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності "соціальний педагог" / за заг. ред. докт. філос. наук, проф. А. О. Ярошенко. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 297 с.
3. Петрочко Ж.В. Основи соціально-правового захисту особистості навч.посіб. К. : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2009. 320 с.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ СПЕЦКУРСУ «ОСНОВИ АРТ-ТЕРАПІЇ В СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ»

О.В. Наконечна,
науковий керівник Л.І. Міщик
Україна, Сумська область, м. Глухів,
Глухівський національний педагогічний університет ім. О.Довженка

У межах формувального етапу (вересень 2012 р. – березень 2014 н.р.) експериментального дослідження здійснено впровадження авторської структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками[2]. Процес підготовки було заплановано та сконструйовано таким чином, щоб в умовах навчання у вищому навчальному закладі поєднати дидактичний, організаційний та дослідницький напрями роботи, що, у свою чергу, вимагало здійснення організаційно-педагогічних та рамкових умов реалізації моделі підготовки.